

FILOZOFIA

ČASOPIS ÚSTAVU FILOZOFIE A SOCIOLOGIE
SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

ROČNÍK 35, 1980, ČÍSLO 4

PRETVÁRAJÚCA SILA IDEÍ MARXIZMU-LENINIZMU

VLADIMÍR CIRBES, Ústav filozofie a sociológie SAV, Bratislava

Májové dni roku tisícdeväťstoštyridsiateho zostanú v pamäti našich národov trvale zapísané ako dni, v ktorých vyvrcholil národnoslobodzovací zápas českého a slovenského ľudu, ako dni, v ktorých Sovietska armáda víťazne zavŕšila oslobodenie našej krajiny od nenávideného fašizmu.

Roky, ktoré od tých čias uplynuli, sú rokmi všestranných a hlbokých premien v živote ľudových mäs, premien vskutku *historického významu*, lebo ich obsahom je víťazstvo socialistickej revolúcie a vybudovanie socialistickej spoločnosti v Československu.

Sú to roky mierového života, roky činnorodej budovateľskej práce, roky dynamického hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho rozvoja našej spoločnosti.

Sú to však aj roky zápasov, triednych zrážok s vnútornou i medzinárodnou reakciou, usilujúcou o zmarenie vývoja československej spoločnosti k socializmu, o narušenie nášho spojenectva so Sovietskym zväzom, o návrat starých buržoáznych pomerov. Sú to aj roky zápasov za čistotu marxizmu-leninizmu a jeho tvorivé uplatňovanie v konkrétnych historických podmienkach výstavby socializmu v Československu.

Súčasný stav našej socialistickej spoločnosti, úroveň, ku ktorej dospela, podáva výrečné svedectvo o tom, že nádeje na nový, sociálne spravodlivý poriadok, na nový život pracujúceho človeka, s ktorými náš ľud na jar pamätného roku 1945 hľadel do budúcnosti, sa nielen naplnili, ale v jestvujúcej spoločenskej realite nadobudli oveľa širší a bohatší rozmer a obsah.

Za uplynulé roky sa tvárnosť našej krajiny zmenila od základu. Československá socialistická republika je dnes moderným, priemyselne vyspelým štátom s vysokou životnou a kultúrne-vzdelanostnou úrovňou obyvateľstva; je pevným článkom spoločenstva socialistických krajín; hrá aktívnu úlohu v medzinárodnom dianí, v boji socialistických krajín a pokrokových síl za uvoľnenie medzinárodného napätia, za rovnoprávnú hospodársku a kultúrnu spoluprácu národov a štátov.

„Prestavba starej buržoáznej spoločnosti na novú socialistickú spoločnosť je vyvrcholením demokratických a revolučných tradícií našich národov. Strana a ľud môžu byť hrdí na svoje dielo, na to, že v našej krajine sa vybuďoval spravodlivý, pokrokový, vysoko humánny spoločenský poriadok, o ktorom snívajú a o ktorý zápasili celé generácie bojovníkov za šťastný život nášho ľudu.“ (Gustáv Husák)

Pri spätnom pohľade na uplynulých tridsaťpäť rokov prichodí si znovu uvedomiť závažný fakt, že socialistická revolúcia uvádza do pohybu obrovskú silu, spočívajúcu v *tvorivej práci ľudových mäs*, oslobodenej od vykorisťovania, že táto tvorivá činnosť, inšpirovaná a usmerňovaná komunistickou stranou, bola a zostáva nevyčerpateľným zdrojom dynamického rozvoja socializmu. Aj história výstavby socializmu v Československu preverila pravdivosť Leninových slov, že „socializmus začne rýchly, skutočný, opravdivý a masový postup vpred za účasti väčšiny a neskôr všetkého obyvateľstva“, že rozvoj socializmu pozdvihuje čoraz väčšiu časť ľudových mäs na úroveň *uvedomelého historického činiteľa*.

Mohutná materiálno-technická základňa nášho priemyslu, poľnohospodárstva, stavebníctva či dopravy, sociálnych, školských, zdravotníckych či kultúrnych inštitúcií, skrátka celé hmotné bohatstvo, ktorým naša spoločnosť disponuje, je stelesnením tvorivej práce miliónov pracujúcich a slúži ich potrebám.

Avšak to hlavné bohatstvo našej spoločnosti, to je jej duchovné bohatstvo, preniknuté revolučným socialistickým poznaním; to je nový duchovný profil ľudí, obsah a tvárnosť, ktorého čoraz viac vyznačujú idey socializmu, idey marxizmu-leninizmu. V tom je hlavný, rozhodujúci zdroj sily našej spoločnosti, v tom je jej historická prevaha nad buržoáznu spoločnosťou.

Objektívnym základom týchto kvalitatívnych premien sú revolučné zmeny, ktoré socialistická revolúcia uskutočnila v obsahu a štruktúre spoločenských, najmä ekonomických, politických a sociálno-triednych vzťahov. Tým sa nielen radikálne zmenilo postavenie tried, sociálnych skupín, národov a národností a ich vzťahy, vytvorili podmienky pre sformovanie morálno-politickej jednoty spoločnosti; tým sa vytvorili aj podmienky pre zospoločnenie človeka v tvorivej práci v prospech spoločnosti, pre jeho sebarealizáciu v rôznych oblastiach pracovnej, sociálnej, politickej a kultúrnej aktivity, pre všestranný rozvoj jeho osobnosti.

V procese praktickej účasti širokých mäs robotníckej triedy, roľníctva i inteligencie, žien i mládeže na revolučnej premene spoločenských vzťahov, na uskutočňovaní programov výstavby socializmu, na tvorbe nových hmotných a duchovných hodnôt prebiehala a ďalej sa prehĺbuje kvalitatívna zmena v obsahu ich spoločenského vedomia, v ich svetonázorovej orientácii, politických, morálnych, estetických postojoch, v ich psychológii. Intenzita týchto procesov a vyzrievanie socialistických kvalít v spoločenskom vedomí tried, sociálnych skupín, jednotlivcov boli a sú však vždy závislé od úrovne a účinnosti ideologickej práce, politic-

kovýchovnej práce strany, štátnych inštitúcií, spoločenských organizácií.

Je historicky významným výsledkom doterajšieho vývoja našej socialistickej spoločnosti, že, odhliadnuc od istých (aj objektívne podmienených) rozdielov, aj od jednotlivých negatívnych momentov, základné idey a hodnoty vyznačujúce socialisticke spoločenské vedomie a socialistický spôsob života. vo vedomí nás pevne zakotvili a nadobudli v ich práci a živote dominujúce postavenie. Ide najmä o socialisticke idey, charakterizujúce nový vzťah človeka k práci, spoločenskému vlastníctvu, ku kolektívu a celej spoločnosti, k ľudom, ku svojmu národu a iným národom, k spoločenskému pokroku; osobitne významnou, politicky rozhodujúcou skutočnosťou je dôvera nás v politiku komunistickej strany, uznanie jej vedúcej úlohy v spoločnosti a vedomie historického významu nášho priateľstva a spojenectva so Sovietskym zväzom pre slobodu našich národov, pre bezpečnosť našej republiky, pre jej úspešný socialistický rozvoj.

Všetky revolučné premeny, ktoré sa v materiálnom i duchovnom živote našej spoločnosti od oslobodenia odohrali, dokumentujú *životodárnosť* a *pretvárajúcu* silu ideí marxizmu-leninizmu, *všeobecnú platnosť* teoretického poznania zákonitostí socialistickej revolúcie a socialistickej výstavby, obsiahnuté v týchto ideách.

Marxisticko-leninská teória a metóda bola základom postupu Komunistickej strany Československa pri riešení úloh v etape prerastania národnodemokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú; pri formulovaní generálnej línie výstavby socializmu v Československu na IX. zjazde KSČ; pri koncipovaní päťročných plánov rozvoja národného hospodárstva; pri riešení zložitej úlohy kolektivizácie poľnohospodárstva a budovaní modernej poľnohospodárskej veľkovýroby; pri rozpracúvaní cieľov a úloh kultúrnej revolúcie; pri určovaní ciest a foriem rozvoja socialistickej štátnosti a socialistickej demokracie; pri tvorbe koncepcie zahraničnej politiky nášho štátu; pri rozvíjaní ideologickej a politickovýchovnej práce.

Nemôžeme pochopiť zdroj úspechov socialistickej výstavby našej krajiny, ak nepochopíme ich organickú spojitosť s teóriou vedeckého socializmu; ak nepochopíme ich spojitosť s marxisticko-leninskou metódou, ktorá, povedané slovami Lenina, spája triezvu *vedeckú* analýzu objektívnej skutočnosti, jej vývinových zákonitostí s rozhodným uznaním významu revolučnej energie, *revolučnej tvorby* a revolučnej *iniciatívy* nás, skupín, strán i jednotlivých osobností.

A rovnako je nemysliteľné riešiť celý komplex problémov a úspešne zvládnuť úlohy výstavby rozvinutej socialistickej spoločnosti bez tvorivého marxisticko-leninského prístupu k týmto problémom a úlohám. Pretože jedine hlboké teoretické poznanie zvláštností tejto etapy, jej konkrétnej objektívnej dialektiky z pozícií marxizmu-leninizmu umožňuje formulovať tejto etape adekvátne, progresívne a súčasne reálne ciele

revolučnej činnosti strany, robotníckej triedy, ľudových más, pozdvihnúť riadenie spoločenských procesov a uvedomeľú aktivitu ľudí na úroveň požiadaviek a nárokov tejto vývojovej etapy socializmu.

Pochopiť zmysel výroku o pretvárajúcej sile ideí marxizmu-leninizmu znamená pochopiť nielen to, že tieto idey sú *sumou teoretického poznania* o zákonitostiach výstavby socializmu a komunizmu a *metodologickou bázou* skúmania konkrétnych procesov tejto výstavby; znamená pochopiť aj to, že tieto idey sú *zdrojom revolučného postoja* k úlohám, ktoré výstavba socializmu a komunizmu zahrňuje. To je dôležitá a stále aktuálna okolnosť; požiadavka revolučného prístupu k spoločenskej skutočnosti je požiadavkou permanentnou; vyplýva z historického poslania robotníckej triedy, vyplýva z marxistického princípu — svet nielen vysvetľovať, ale ho aj *meniť*. Je to aj požiadavka, z hľadiska ktorej možno určiť deliacu čiaru medzi vskutku socialistickým spôsobom práce a života a medzi malomeštiackymi a inými marxizmu-leninizmu cudzími predstavami o socializme.

Idey marxizmu-leninizmu sa stávajú reálnym faktorom dejinného pohybu jedine prostredníctvom uvedomelej praktickej činnosti más; idey, zdôrazňuje Lenin, sa stávajú materiálnou silou, keď ovládnu masy.

Zákonitosťou formovania komunistickej spoločensko-ekonomickej formácie je, že určujúcou stránkou tohto historického procesu je nie živelnosť, ale uvedomelosť činnosti más. A čím ďalej tento proces pokračuje, čím zložitejšie úlohy a vyššie nároky nastoľuje, čím viac sa vyostruje aj triedny zápas síl socializmu a kapitalizmu, tým väčšiu váhu nadobúda subjektívny činiteľ, jeho uvedomeľá činnosť, jeho ideové zocelenie. Tým viac, tým cielavedomejšie musí komunistickej strane dbať o to, aby idey marxizmu-leninizmu zohrávali v činnosti ľudí, širokých vrstiev pracujúcich svoju aktívnu, inšpirujúcu, pretvárajúcu a organizujúcu úlohu.

Z toho jednoznačne vyplýva nezastupiteľná funkcia komunistickej výchovy más, v ktorej Lenin vždy videl jeden z hlavných nástrojov, pomocou ktorých strana realizuje výstavbu novej spoločnosti, pomocou ktorých sa programové ciele a uznesenia prevetľujú do konkrétnej tvorivej aktivity más.

Bolo by ovšem chybou chápať zmysel komunistickej výchovy más úzko pragmaticky, len z hľadiska potrieb realizácie hospodárskych či iných budovateľských úloh. Podstata komunistickej výchovy súvisí s podstatou komunistickeho hnutia, ktorého historickým zmyslom a základným cieľom je všestranné oslobodenie pracujúceho človeka; oslobodenie nielen sociálne, politické, národné a pod., ale aj oslobodenie duchovné, oslobodenie od ilúzií a mýtov, predsudkov a povier, od mravných deformácií, skrátka oslobodenie od všetkeho duchovného dedičstva starej spoločnosti, ktoré slúžilo (a slúži) záujmom vykorisťovateľských tried.

Idey marxizmu-leninizmu sú teda nielen teoretickým výrazom objektívnej logiky historického vývoja ľudstva; obsahujú a stelesňujú v sebe súčasne aj hlboké *humánne* ciele komunistickeho hnutia, ciele sformova-

nia novej osobnosti, pretvorenia nielen spoločenských vzťahov, ale aj vzťahov medzi ľuďmi.

Dejiny výstavby socializmu v našej krajine rovnako ako celé dejiny našej komunistickej strany ukazujú, že všetky víťazstvá, ktoré robotnícka trieda a pracujúci v triednych zápasoch s českou a slovenskou buržoázou vybojovali i všetky úspechy, ktoré pri výstavbe socializmu dosiahli, boli vždy nerozlučne späté s cieľavedomou a konkrétnou ideovovychovnou činnosťou komunistickej strany, s jej schopnosťou získavať pre splnenie úloh tej ktorej etapy revolučného hnutia najširšie vrstvy ľudu. Ukázali súčasne, že poľavenie v ideologickej a politickovychovnej práci, jej podcenenie či umrtnenie, jej sformalizovanie uvoľňuje zákonite priestor pre pôsobenie socializmu nepriateľských ideológií, ktoré začínajú pôsobiť ako rozkladný element v spoločenskom vedomí, v štruktúre socialistických hodnôt a sú nástrojom politických ambícií reakčných síl. Krízové roky nás o tom dostatočne presvedčili. Udalosti týchto rokov, hovorí sa v *Poučení z krízového vývoja v strane a spoločnosti po XIII. zjazde KSČ* „... potvrdzujú, že v ideologickej oblasti nemožno v nijakom prípade ustupovať pred buržoáznou ideológiou, s ktorou nemôže byť kompromisu. Potvrdzujú, že strana nesmie podľahnúť prakticismu, oslabiť ideologickú prácu, znížiť ju na číru propagandu politiky, na abstraktné vysvetľovanie marxisticko-leninských poučiek. Ideologická práca strany vždy bola a musí byť neoddeliteľnou súčasťou politického boja strany a robotníckej triedy.“

Tieto závery majú *principiálny význam a trvalú platnosť*. V ich duchu rozpracovalo posledné 15. zasadanie Ústredného výboru KSČ i zasadanie Ústredného výboru KSS zásadné smery a hlavné úlohy ideologickej a politickovychovnej práce, súvisiace s realizáciou programu výstavby rozvinutej socialistickej spoločnosti v našej krajine.

Z rokovania Ústredného výboru KSČ jednoznačne vyplýva, že spoločným menovateľom všetkých požiadaviek, ktoré na mnohotvárnú ideologickú a politickovychovnú prácu súčasná doba kladie, je zvýšenie jej účinnosti, jej vplyvu na myslenie a konanie ľudí, a to nie v akejsi abstraktnej polohe, ale so zreteľom na zložitejšie, v mnohom ohľade kvalitatívne nové nároky výstavby rozvinutého socializmu, so zreteľom na zostrujúci sa zápas síl socializmu a kapitalizmu vo svetovom meradle a so zreteľom na nevyhnutnosť ofenzívneho boja proti sústredenému náporu buržoázných ideológií, revizionizmu, reformizmu a antikomunistickej propagandy.

Účinnosť ideologickej a politickovychovnej práce, upevňovanie ideí marxizmu-leninizmu vo vedomí nás závisí od jej vecnosti a konkrétnosti, od jej ofenzívnosti a perspektívnosti, od jej diferencovaného prístupu k jednotlivým sociálnym skupinám, vrstvám, atď.; predovšetkým však závisí od jej vysokej *vedeckej úrovne*, tak pokiaľ ide o jej obsah, ako aj pokiaľ ide o jej formy a metódy. To však znamená, že účinnosť ideologickej a politickovychovnej práce je nerozlučne spätá s tvorivým rozvo-

jom marxisticko-leninskej teórie a teoretickým prínosom spoločenských vied k poznaniu a riešeniu aktuálnych problémov nášho spoločenského života vo všetkých jeho oblastiach, i k poznaniu podstaty a príčin javov a udalostí v medzinárodnom vývoji a svetovom revolučnom procese. To je nevyhnutný predpoklad fundovaných, presvedčivých odpovedí na otázky, ktoré zamestnávajú myseľ ľudí.

V užšom slova zmysle sú marxisticko-leninské spoločenské vedy dnes pred úlohou hlbšieho poznania zvláštností socialistického spoločenského vedomia v súčasnej etape, jeho konkrétnej štruktúry vo vzťahu k sociálno-triednej štruktúre, dialektiky spoločenského a individuálneho vedomia, štruktúry a funkcie činiteľov, ovplyvňujúcich proces utvárania marxisticko-leninského ideového presvedčenia atď. Je to úloha zložitá, ktorej riešenie predpokladá komplexný prístup, súčinnosť nielen spoločenských, ale aj viacerých prírodných, najmä biologických vied.

Rozpracovanie uceleného teoretického systému poznatkov, týkajúcich sa formovania a rozvíjania socialistického vedomia a jeho prerastania v komunistické vedomie, je nevyhnutné, ak chceme dosiahnuť aj v tejto významnej oblasti života spoločnosti a jej vývoja vyššiu mieru *plánovitosti* v záujme proporcionálneho, harmonického rozvoja všetkých oblastí spoločnosti.

Komunistická strana Československa orientuje dnes všetky úseky spoločenskej práce na dosahovanie *vysokej kvality a efektívnosti*. To sa plne vzťahuje aj na ideologickú a politicko-výchovnú prácu. To sa plne vzťahuje aj na naše spoločenské vedy ako teoretické zázemie komunistickej strany, na ich teoreticko-poznávaciú, ideologickú i prognostickú činnosť, aby ich podiel na ďalšom rozvoji našej socialistickej spoločnosti bol ešte výraznejší a všestrannejší, zodpovedajúci objektívnym potrebám etapy rozvinutého socializmu, požiadavkám doby.